

Adalet psikolojisi bakımından heyecanlar ve ihtiraslar

Yazan: Doçent Dr. Faruk Erem

Plân: GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM: Heyecanlar 1. heyecanın tanımı, izahı 2. heyecanın diğer ruh hallerinden farkı (a. heyecanın ih-sastan ayrılığı b. heyecanın ihtirastan ayrılığı) 3. heyecan ve irade 4. heyecanın çeşitleri (§ 1. Hiddet: A. Cezayı azaltıcı sebep olarak hiddet «tahrik» B. Tahrikin şartları a. haksız ve tahrik edici fiil b. gazap c. şiddetli elem ç. tahrik neticesinde işlenen suç d. tepki müddeti e. tahrik ile taammüd arasında psikolojik mukayese f. tahrik ve meşru müdafaa g. tahrik ve kasdı aşan suçlar h. tahrik ve tam olmayan akıl maluliyeti i. tahrik ve iştirak j. hususî tahrik halleri k. tahrikin çeşitleri § 2. Hayret § 3. Korku (a. fobiler b. normal korkular) § 4. Yeis.

İKİNCİ BÖLÜM: İhtiraslar § 1. sevgi ihtirası § 3. nefret ve intikam ihtirası.

GİRİŞ: [1] Normal insan kavramının hakikate uygunluk de-ğeri sadece nazardır. Bir çokları müteselsil veya muayyen veya muayyen olmayan aralıklarla husule gelen ruhî fonksyonlar içinde

[1] **BİBLİYOGRAFYA:** Altavilla, *Psicologia giudiziaria*, Torino 1925; Bruno, *codice penale*; Donnedieu de vabres, *Droit criminel*; Dwelshauvers (G.), *Psikoloji*, Tunç (Mustafa Şekip), İstanbul 1988; Erem, *Akıl maluliyeti*, *Adalet dergisi*, 1946; Florian, *Parte generale del diritto penale*, C. I, bası 3, 1926; Garafalo, *Criminologie*; Garraud, *Droit pénal français*; Gorce (M.M.), *Traite de philosophie*, Paris 1988; Logoz, *Commentaire du code pénal suisse*, Nöşatel, 1988; Longo, *Commento del codice penale*; Manzini, *Trattato diritto penale italiano* C. 2, bası 2, Torini 1926; Ribot, *Hissiyat ruhiyatı*, çev. Tunç (Mustafa Şekip), İstanbul 1927; Ongun (Cemil Sena Ongun), *psikoloji dersleri*, İstanbul 1985; Öner (Hamdi), *Ceza hukukunda ehliyet ve mesuliyet*, Ankara 1944; Pozzolini, *Istituzioni di diritto penale*, 1921; Sarp (Hatemi Senih), *psikoloji*, İstanbul 1986; Westermarck (E.), *L'origine et le développement des idées morales*, Paris 1928 C. 1, 3.

insan psikolojisinin tek esası «değişme»dir. Bu sebeple birbirinden ayrı ve ekseriya zıt ruh durumunda bulunan insanın «normal» veya «anormal» sayılması için gereken «değişmez unsur» yani tasnif imkânı mevcut değildir. Bu sebeple «normal insan» kavramı sadece fikri bir mahsuldür. Griesinger'in dediği gibi «şu adam delidir veya değildir» sözü ekseri hadiselerde hiç bir mana ifade etmez [1].

Heyecanlar ve ihtiraslar hakkındaki araştırma ve incelemeler aynı şahsın bütün hayatı boyunca «normal» sayılmasına imkân olmadığını göstermiştir.

Eğer «normal»liğin ölçüsü alınan ihsasın doğru ve «normal»liğin ölçüsü de yanlış «idrak» ise yani hakikatta var olan ile muhayyeleden gelen unsurların karıştırılmaması veya muhayyel olanı hakiki imiş gibi idrak etmemek «normal»liği ve bunun aksi «anormal»liği teşkil ediyorsa umumiyetle her insanda bulunabilen heyecanlar ve ihtiraslar «normal» bir durumun varlığına imkân bırakmazlar.

O haldé Adalet psikolojisinde umumî neticeler çıkarmaktan ziyade muayyen ruh durumu içinde bulunan insanın psikolojik hususiyetlerini tayine ve tanımağa çalışmak daha doğrudur.

BİRİNCİ BÖLÜM

HEYECANLAR

1. Heyecanın tarifi ve izahı: Heyecan normal seyrinde akıp giden teessür hayatı içinde bariz bir sarsıntı halinde ve bazı fizyolojik gösterilerle birlikte husule gelen geçici psikolojik bir olaydır [2]. Korku, Hiddet [3], neşe keder, endişe, hayret, hicap, hayal şukutu, estetik heyecanlar gibi [4].

Heyecan muhtelif unsurlaın müdahalesi ile meydana gelen ve (son derecede kompleks bir şuur halidir) [5]. Her heyecan

[1] Altavilla'dan naklen s. 52

[2] Heyecanların muhtelif müellifler tarafından yapılan tariflerinde ayrılık görülmektedir. Dwelshauvers (s. 47) «akan teessür tonüsü içinde açıkça belli olan bir müddet hisleri alt üst eden ve kolayca seçilebilir uzvi değişmelerle birlikte gelen teessür halleri» ne heyecan demekte; Gorce (s. 188) heyecanı «şiddetli, fakat geçici bir teessür hali olarak kabul etmekte; Sarp (s. 286) heyecanın «bir korku yahut hiddet aksesi, bir chagrin yahut desespoir buhranı gibi şiddetli fakat geçici bir teessür hali» olduğunu bildirmekte; Ogun (s. 114) ise bunun

aynı vasıfta değildir. Korku hiddet ile, hayret endişe ile, estetik heyecanlaa diğerleri ile aynı evsafa sayılamazlar. Heyecanlar arasında şiddet ve devam farkı da hadiseyi daha çeşitli kılar.

Heyecan darbesine maruz kalan ruh bir cismin kendinden daha sert bir cisme çarpmasında görülen hadiseye benzer bir değişikliğe uğrar, diğerine çarpan cisimlerde görülen moleküllerin çöküntüsü, sıkışması gibi bir iç değişme husule gelir. Bu psikolojik hadise ile birlikte bir fizik hadisede kendini gösterir. Heyecanların doğurduğu bu fizik hadiseye Fizyolojik tınlama (risonanza fisiologica) denir: Kalp atışında artış, vucut ısısında değişiklik, dimağ kan damarlarında kan miktarının çoğalışı, teneffüs hareketinin artışı veya azalışı vazomotör değişiklikler ve yüzde sararma, kızarma. adale sıkışması, gevşemesi, çehrede heyecanın karakteristik mimikleri, iç ifrazlarda değişmeler ve saire gibi.

Fizyolojik tınlama, yargıca sorguya çektiği kimsenin hakiki iç durumunu gösterebilecek bir olay olması bakımından usul psikolojisinde ehemmiyet arzeder. Psikolojik hadise ile birlikte husule gelmiş olan fizyolojik tınlama şahsı doğru bir müşahadede bulunmaktan ve hatırlama imkânından az veya çok mahrum eder ki bu da şahadet psikolojisi bakımından ehemmiyetlidir.

Ihsasların doğru alınabilmesi ruhi bir muvazene (equilibrio psicologico) ihtiyaç gösterir. Ancak bu muvazene mevcut ise ihsas alıcı organlarda doğru kaydetme ve şuurda tam bir alıcı kabiliyet kendini gösterir. Eğer bu muvazene bozulmuş ve bu suretle bazı imajlar ve ihsaslar ruhi durumda üstün bir tazyik icra etmiş ise, bundan ihsas alıcı uzuvlarda adeta bir anestezi hasıl olur ve bunun neticesinde aralıklı, boşluklu ihsaslar alınmağa başlar ve üstün tazyik eden unsurların tesiri ile diğer unsurların istikamet değiştirmesi, alınanın hafız edilmesi, kaydedilmesinde yanlışlıklar, bozukluklar kendini gösterir.

Heyecanların hatırlama faaliyetine müessir olduğu aşikârdır. Heyecan halinde bulunan kimse ya, yeni ihsasları onları hafız etmek için yetecek şiddetle alamaz yahut heyecan hafız edilmiş olanları

«gelip geçici ve fakat birdenbire zuhur eden şiddetli teessür hali» olduğunu yazmaktadır.

[3] Dwelshauvers s. 147; Gorcé s. 138; Sarp s. 236

[4] Gorcé s. 138

[5] Sarp s. 235

siler veyahut hatırlamayı çok güçleştirir. Heyecanın hafız ve hatırlama melekeleri üzerindeki tesirinin daha ileri gittiği, geçici amneziler bile doğuracağı ileri sürülmüştür [1].

İyi hafız edilmiş ihşasların sırf hatırlama anında heyecan sebebi ile hatırlanamamaları da mümkündür. Sanıkların, suçtan zarar gören kimselerin, şahitlerin ifadelerindeki tezağ ve karışıklık ifade verirken herhangi bir sebeple heyecan içinde bulunmalarından ileri gelebilir. Sadece bir kalabalık önünde konuşmak, heyecana düşmek için kâfidir. Bu tesiri takdir etmeyen bir yargıcın ısrar etmesi, karşısındakini tehdit etmesi, korkutması heyecanı daha fazla arttırır.

Heyecan hakkında muhtelif izah tarzlarına rastlanmaktadır: Heyecan ile iç güdü arasındaki bir çok hadiselerde görülen yakınlık, heyecanı iç güdü ile izah etmek fikrini doğurmuştur. Bu meyanda korkunun kendini koruma, cinsi heyecanın çoğalma iç güdüsünden geldiği ileri sürülmüştür [2].

Heyecan hakkında en çok alâka uyandıran izah şekli W. James ve Lange [3] tarafından ortaya atılan nazariyedir. Bu nazariye heyecanın fizyolojik esaslara göre izahını yapmaktadır. Nazariyenin esası her heyecanın fizyolojik bazı hareketlerden husule geldiğidir. O halde varılan nefice umumiyetle zannedilenin aksidir, yani heyecanlar, fizyolojik neticeleri değil, fizyolojik sebepler heyecan neticesini doğurmaktadır. Meselâ vahşi bir hayvanın görülmesinden doğan korkuyu ele alalım. Bu vahşi hayvanı «görüyorum, korkuyorum, titriyorum» demek yanlıştır. Bu vahşi hayvanı «görüyorum, titriyorum» ve fizyolojik bir hadise olan bu titreme neticesinde «bir vak'ı idrak ediyorum : Korku» [4].

Bu nazariye bu gün çürütölmüş sayılamaz. Lehde ve aleyhde olanlar arasında tartışmalar sürüp gitmektedir. Nazariyenin en kuvvetli tenkidini Sherrington yaptı [5]. Meseleyi hal için hayvan psikolojisini ele alan Sherrington dimağ ile vücut arasındaki sınırları kesmiş ve buna rağmen hayvanda heyecan duygusunun ve harici gösterilerinin baki kaldığını görmüştür. O halde bu tec-

[1] Altavilla, s. 57

[2] Bu mesele hakkında bk. Ongun s. 114

[3] Prof. Dr. Lange Kopenhak da ve psikolog William James Amerikada birbirlerinden ayrı olarak bu nazariyeyi ortaya atmışlardır. James tezini 1884 de, Lange 1885 ileri sürmüştür. Bu hususta Dwelshauvers s. 157, Ribot s. 88

[4] James-Lange nazariyesinin izahı hakkında Gorce s. 140

[5] Sherrington'un araştırmaları hakkında Dwelshauvers s. 161

rübe James-Lange nazariyesine aykırı düşmektedir. Çünkü sinirler kesildiği için titreme olayından korku olayına geçmeğe imkân olmadığı halde hayvanın korku veya hiddet alameti göstermesi James - Lange nazariyesine uymamaktadır.

Sherrington'nun fikrinin yerinde olup olmadığı kat'i surette halledilmiş sayılamaz. Çünkü yaptığı tecrübeye dirnağ - beden rabitasını tamamiyle kesmeğe muvaffak olup olmadığı henüz ispat edilememiştir.

Heyecanın James-Lange nazariyesinin hilafına olarak psikolojik izahı da yapılmıştır. Bu izah şekline göre heyecan hadisesinde birbirini takip eden zincir halkaları şöylece sıralanmıştır : Heyecan mevzuunun idraki, heyecan, heyecanın fizyolojik işaretleri.

Her iki nazariyede de hakikat hissesi vardır. Heyecanın fizyolojik izahı sademe - heyecanlara, psikolojik izahda his - heyecanlara daha ziyade uymaktadır. Bir sademe - heyecanı olan ani korkuda fizyolojik reaksiyon korku heyecanına takaddüm eder, bir his heyecanı olan yeis halinde fizyolojik neticeler en sonunda kendini gösterir.

2. Heyecanın diğer ruh hallerinden farkı : Heyecanın diğer bazı ruh hallerinden ayırt edilmesi lâzımdır.

a) Heyecan ihsastan ayrı bir hadisedir. İhsas bir asabın duygu kapmasından doğar, halbuki heyecanın kökü hariçte değil idrakedir. Heyecan fikirden doğar. (Şüphesiz heyecanı yapan fikir, duygu alan yollar vasıtası ile bize gelmiştir. Fakat burada duygu alan organlar ancak nakle yararlar. Hattâ bazan duyulan bir eksitasyon olmadığı halde, bir fikir kendine ait heyecana fırsat verebilir. İhsaslar - bir manada - husule getirdikleri duygu organında lokalize edildikleri halde, heyecanlar lokalize edilemezler. Ne korku ne hiddet için vücudumuzun bir noktasında yer gösterilemez) [1].

b) Heyecan ihtirastan ayrılır. Heyecan ruh akışında geçici bir hadisedir. İhtiras ise hislere hakim olan, ruh muvazenesini kendisine doğru çökerten ve geçici olmayan bir hadisedir. Psikolojideki ihtiras mefhumu ile Kriminoloji ve ceza hukukunda yer alan ihtiras suçluluğu mefhumu aynı şeydir. İhtiras suçluları ha-

[1] Sarp s. 235

kiki ve asil suçlu tipine dahil olmazlar, bunlar daha ziyade fesadı suçlular gurubundan ayrılmış bir kısımdır [1].

Ihtiras ile heyecanın ayırt edilmesi psikolojide oldukça güç bir meseledir. Umumî menbaı bakımından ihtiras heyecandan doğar, bu bakımdan aralarında öz farkı gözükemez. Şiddet ölçüsü de her zaman doğru netice vermemektedir.

Ribot, ihtirası zihni hayattaki sabit fikir hadisesine benzer bir hadise olarak kabul eder [2].

Altavilla, [3] his-heyecanların ihtiras olduğunu ve bu sebeple ihtirasın daimî veya müzmin bir heyecan sayılabileceğini söyler.

Kant'a göre [4] heyecan seddi şiddetle yıkıp yayılan sulara, ihtiras yatağını kazan ve değiştiren bir sele benzer. Heyecan bir sarhoşluk ihtiras bir hastalıktır.

3. Heyecan ve irade: Heyecanın şiddeti arttıkça irade kontrolüde o nisbette zayıflar [5]. Ruh akışındaki sükûnun ani bulaşması hareketlerde bir intizamsızlık doğurur. Birbirini tutmayan adeli reaksiyonlar, kekelemeler, yersiz ve manasız hareketlerde bulunmalar müşahede edilir. Heyecanın şiddeti ile irade kontrolünün zayıflaması yolundaki psikoloji bilgisi ceza hukukunda suçlunun mesuliyetini tayinde kanuni hükümler haline inkilap etmiştir. İşte psikolojik bir hadise olan heyecanın ceza hukukuna intikali irade kontrolü mefhumunun ceza mesuliyetinin -umumiyetle kabul edilen nazariyeye göre -üzerine olan tesirini tetkik etmek zaruretinden doğmuştur.

Meselenin daha açık bir şekilde ele alınması için heyecanların çeşitlerini araştırmak gerektir. Heyecanın muhtelif tasnifleri yapılmıştır. Bu tasniflerden bazıları heyecanların mahiyetlerine göredir. Bazıları da daha ziyade heyecanın şiddetini ve neticesini göz önünde tutar. İrade kontrolü ile ilgili olan tasnifler bu sonunculardır.

Umumiyetle heyecanlar şiddet ve süreklilik bakımından ikiye ayrılırlar: daha ziyade ani sayılabilen sademe heyecanlar ve daha ziyade sürekli sayılabilen his-heyecanlar.

[1] Pozzolini n. 140

[2] Ribot s. 27

[3] Altavilla s. 53

[4] Altavilla'dan naklen s. 53

[5] Goree s. 189

Sademe - Heyecan hislerin akışında ani bir kargaşalık doğurur ve fizyolojik sahada yine bariz ve sür'atli hadiseler münce olur. His - heyecan ise bir sademe - heyecandan (meselâ hiç beklenilmeyen bir kara haberin alınması) ile başlar. Şiddeti zayıflar, ruhi bir çöküntü, bitginlik doğurur, fizyolojik gösterileri de diğerininkine benzemez.

Buna yakın bir tasnifte Wundt tarafından yapılmıştır. (Wundt vaktiyle kantın da fark ettiği iki nevi heyecanı ayırmıştır: 1. Sthenique heyecanlar, 2. asthenique heyecanlar. Birincisi sürur ve hiddet gibi tenebbühe tekabül eden heyecanlar, ikincisi ise her nevi korkular gibi ani felci mucip olan yahut ızdırıp, keder gibi müterakki bir çöküntüyü (depression) mucip olan heyecanlardır) [1]. Astenik heyecanlarda dimağda anemi ve bunun neticesinde bitkinlik, yorgunluk hissi, çalışma isteksizliği. bazan uykusuzluk husule gelir. Kuvvetli kederler normal tahriklere karşı bir hissizlik tevlit eder. Bu hissizliğin menbaı astenik heyecanların şaur faaliyetine engel oluşundandır. Çok sevdiği bir kimse nin ölümü, bizzat kendisi yakın bir tehlikeye maruz bulunan bir şahsa bildirilecek olursa, bu ölüm hadisesi üzerinde ruhi melekelerini toplayamaz. Karşı karşıya bulunduğu tehlike kendisini daka fazla ilgilendirmektedir. Bu hali izah etmek güç değildir: İdrak ve dikkat yeni ihsasların tevlit ettiği alâka unsuru tarafından sevk edildiğine göre, şahısta husule gelmiş olan heyecan hali, dikkatini münhasıran muayyen bir fikir topluluğu üzerinde temerküz ettirir ve bu hal her türlü yabancı imajın husulüne engel olur.

Stenik heyecanlarda heyecanı tevlit eden hadiseye yabancı unsurlar ekseriya idrak edilmez veya yanlış anlaşılır, ikame hallerine rastlanır. Bir otobüs bir arabaya çarpmak üzere iken o sırada caddede kavga eden bir kaç kişiden biri silâh ile ateş etmiş olsa, otobüste veya arabada bulunanlardan hemen hiç kimse bu hadise hakkında malumat veremez yahut söyledikleri yanlışdır, meselâ otobüste bulunan bir kimse aynı otobüste bulunan tanımadığı ve sadece otobüste dikkat etmesizin görmüş olduğu bir kimsenin kavgada silâh çeken şahıs olduğuna şahadet edebilir.

Bu iki nevi heyecan arasında intikal hadisesi cereyan edebilir. Manzini'ye göre [2] stenik heyecan (galvan) ferdi reaksiyon

[1] Ongun s. 120 n. 9

[2] Manzini n. 434

enerjisinin tükenmesi yahut yeni sebeplerin inzimamı ile astenik bir heyecana (çöküntü) inkılap edebileceğini ve astenik bir heyecanın da dahili ve spontane bir değişme yahut harici vesileler yüzünden stenik bir heyecana inkılap edebileceğini haklı olarak ileri sürmüştür.

4. Heyecanların çeşitleri; Heyecanların çeşitleri pek çoktur. Belli başlı heyecanların tetkiki ve bunların kanun hükümlerine intikal şekli üzerinde durmakta faide vardır.

§ 1. HİDDET

Hiddet heyecanının ceza hukukundaki adı «tahrik» dir. Ceza hukuku her türlü hiddeti değil, haksız bir tahrikden mütevellit olanı nazara almaktadır.

A. Cezayı azaltıcı sebep: Ceza kanununun 51 inci maddesi tahrik halini yukarda görüldüğü veçhile cezayı azaltıcı sebep olarak kabul etmiştir. Tahrik edilmiş olanın cezasını indirmeye ve bunu cezanın kanuni azaltıcı sebebi yapmağa kanun kurucuyu sevkeden düşünce nedir? Bu hususta biri psikolojik diğeri hukuki iki fikir ileri sürebilir:

a. Hiddet iradeye şiddetle ve süratle tesir eder. Hareketlerin şuurlu bir kontrolü insanın mücehhez olduğu akıl ile sağlanabilir. Fakat aklın tesiri batidir, bu sebeble ani tesir eden her şey ve bu meyanda bir heyecandan ibaret olan hiddet, iyi düşünmek için gereken zaman ve sükûna imkân bırakmaz [1]. O halde tahrik (fizio-psikolojik bir hadisenin, insan ruhunun şiddetli bir safhasına muayyen hukuki neticeler tahmil edilmek suretiyle hukukan tanınmasıdır [2] [3].

[1] Buna benzer bir izah şekli hakkında Pozzolini n. 140

[2] Manzini n. 433

[3] Garafalo hiddeti, suçlu psikolojisi bakımından ayrı bir tetkike tâbi tutmuştur. Garafaloya göre (s. 26), hiddet ruhi fonksyonların teşevvüğü, harici tahriklere karşı dimağ reaksiyonunun anormal bir durumdur ve ekseriyâ dimağ uzuvlarının iyi tekâmül etmemiş olması yahut asap sisteminin irsi bir sebep yüzünden aşırı bir zafiyete uğramış bulunması şeklindeki bir dejenere durumla müterafiktir. Çok şiddetli bir hiddete kapılmış olan bir kimse, kendini kızdırana eli ile vurabilir, fakat ona pıçağını batırmaz. Hiddet sadece karakteri mübalâğalandırır. Hiddet altrüvist duygudan gelen ahlak mukavemeti kuvvetine sahip olmıyan kimselerde suçun müessir sebêbidir.

b. İlk suçlu tahrik eden kimsedir. Onun bu suretle işlemiş olduğu hatanın suçlunun hatasından indirilmesi [1] ve bilheta cezanın tenzili lâzımdır.

Hiddet neticesinde failin akli melekelerinde hasıl olan teşevvüş ve hata edenin yalnız kendisi olmadığı yolundaki iki fikrin telif edilmesi ve kanun koyucunun bu maksatla haksız tahriki cezayı azaltan bir sebep olarak kabul ettiği mütlâası [2] makuldür ve hem hukukî ve hemde psikolojik bir izah şeklini ifade eder.

B. Tahrikin şartları: 51 inci maddeye göre cezayı azaltıcı bir sebep olan tahrikin kabulü için suçun haksız ve tahrik edici bir fiilden ileri gelen bir gazap yahut şiddetli bir elem tesiri altında işlenmiş olması lâzımdır. O halde nelerin haksız bir tahrik sayılabileceği ve «gazap» şiddetli «elem» terimlerinden ne kastedileceğini araştırmak lâzımdır.

a) Haksız ve tahrik edici fiil: Ortada haksız ve tahrik edici bir fiil mevcut değilse tahrikten bahsedilemez.

aa. Tahrik edici fiil: Ceza kanunu nelerin tahrik edici fiil sayılacağını göstermemiştir. Maddî cebirden başka [3] tehdid, ağır sövme, ve 51 inci madde mucibince nazara alınabilecek neticeleri doğurabilen heyecanları tevlit eden diğer bütün fiiller (icabı veya selbi) buraya dahildir. Fakat her halde ortada müspet bir vakianın bulunması lâzımdır. Bu sebeble: (vehim ve zan tahriki müstelzim görülememektedir) [4].

Fiilin tahrik etme kudretini takdirde temamiyle nisbi kıstaslar kullanılacaktır [5]. Bunun için tahrik edilmiş olan kimsenin ve tahrik edenin şahsî vasıfları, ikisi arasındaki münasebet, mahal ve zaman şartları vesaire nazara alınacaktır.

Ancak bir insanın fiili tahrike sebep olabilir. İnsandan gayrısının her hangi bir hareketine karşı tahrik sebebi ileri sürüle-

[1] Donnedieu De Vabres n. 759

[2] Aynı müellif n. 759

[3] 1. C. D. 1.9.936 esas 2516 karar 1858 Tem. kar. 936 s. 219: (Mahkemenin kabulüne göre suçlunun başından taş ile yaralanmasının haksız tahrik mahiyetinde olmayıp 59 uncu madde dairesinde takdirî tahtif sebebi olarak kabulü yolsuzdur.)

[4] Adalet Bakanlığı, tamin 31.5.934 n. 2090

[5] bk. 1. C. D. 14.10.935 esas 1512 karar 1579 Tem. kar mec 936

mez. Bu sebeble kendinin hırpaladığı veya kızdırdığı bir hayvanın fiili neticesinde suç işleyen bir kimsenin tahrik edilmiş olduğunu iddia etmesine cevaz verilemez [1]. Hükmi şahıslara izafe edilen faaliyette bahis mevzuu değildir, çünkü hükmi şahsın muameleleri tahrikde şart koşulan maddi fiillerden madut değildir.

Tahrik edilenin fiilin vukuu esnasında hazır bulunması veya bizzat fiil ile temas halinde olması şart değildir.

Bir veya bir kaç kişinin tek fiilinden birden ziyade kimse tahrik edilmiş olabilir, birden ziyade fiilden bir tek kimsenin tahrik edilmiş olabileceği gibi, Bu fiillerin aynı zamanda veya ayrı ayrı yapılmış olmalarının ehemmiyeti yoktur.

bb. Fiilin haksızlığı: Tahrikin cezayı azaltıcı bir sebep olarak kabulü için suçu işleyenin haksız olan bir tahrike yani kendisi haksız sayılacak bir tahrike maruz kalmış olması lâzımdır [2]. Tahrikin haksızlığını objektif olarak değil, failin makul düşüncesinde aramalıdır [3]. Bu sebeble: uzun zamandanberi imam nikâhı ile evli ve iki çocukları olduktan soara suçlunun askere gitmesi esnasında bir başkası ile yaşamağa başlayan kadını suçlunun diğer bir erkekle yatakta görmesi halinde öldürmesi hadisenin haksızlığına mani olamayacağına) karar verilmiştir [4]. Haksızlığın tayininde şu ölçü kolaylıkla tatbik edilebilir: Tahrikin haksız olması demek, tahrikin meşru bir sebebe dayanmaması demektir [5].

Haklı bir fiil de tahrik edici olabilir. Fakat kanun cezayı azaltmak kudretini ancak haksız olan fiilden ileri gelen tahrike tanımıştır. Bu sebeble usulüne uygun bir şekilde ittihaz edilmiş bir disiplin tetbiri ona maruz kalan kimsede bir hiddet hali doğurabilirsede bu hal 51 inci maddeye giremez [6].

Haksızlığın ölçüsünde taarruz edenle suçlu arasındaki münasebet daima göz önünde tutulmalıdır. Bu sebeble: (hayvanları tarlaya soktuğundan dolayı büyük babasının azarlamasından in-

[1] Manzini n. 488

[2] Logoz m. 64, s. 279 aa.

[3] Pozzolini n. 141

[4] CGK 22.5.944 esas 45 karar 50

[5] Florian n. 331 c.

[6] Manzini n. 439

fiil duyan suçlunun onu öldürmesi halinde 51 inci maddenin tatbik edilemeyeceğine) karar verilmiştir [1].

Haksızlığın şahıslar arasındaki münasebete göre ölçülmesi lâzım geleceğinden bir başka netice daha ortaya çıkmaktadır. Daimî bir surette veya fiil esnasında ehliyetsiz olanların hareketinin haksız tahrik teşkil etmemesi lâzım geldiği ve tahrik edenin şahsî durumu hakkındaki kusura dayanmayan hata halleri haricinde tahrikin kabul edilmemesi icap ettiği ileri sürülmüştür [2].

Tahrikin haksız olması lâzım geldiğinden gayri iradi fiiller 51 inci maddedeki cezayı azaltma sebebine meydan veremezler, gayri iradi olarak bir kimseye çarpmak gibi. Fakat taksirli bir fiilin tahrik edici sayılması isabetli olur.

Karşılıklı taarruz hallerinde haksızlığın tayini bazı güçlükler arzeder. İki türlü karşılıklı taarruz tasavvur edilebilir :

1. Müteakip, müteakıl taarruz : Tahrik eden kimse, karşı tarafın tahrik edilmiş olan fiilinden müteessir olarak mukabelede bulunması şeklinde ortaya çıkan bu çeşit hadiselerde haksızlık ilk defa tahrik edenin fiilindedir. Aksinin kabulü mantika uymaz [3] ve suçu için mazeret hazırlamak isteyenlere imkân verir. Fakat ilk defa tahrik edenin haksız tahrik sebebinden istifade edemeyeceği kaidesi mutlak değildir. Tahrikden mütevellit fiil, makul nisbeti aşmış ise ilk tahrik eden de cezayı azaltıcı sebepten istifade etmelidir. [4].

2. Hemzaman müteakıl taarruz : Bu hale şüphesiz ender tesadüf edilir. Aynı anda iki haksız taarruzun meydana geldiği hadiselerde kendini gösterir. Birbirine düşman olan iki kimse ani olarak karşılaşır ve eski düşmanlıklarının tesiri ile birbirine hakarete başlarlar ve birden ve aynı zamanda birbirileri üzerine atılırlarsa bu vaziyete işledikleri suçlar için her ikisi hakkında tahrik sebebi kabul edilir [5].

cc. Tahrik fiilinin hedefi : Tahrik edici fiilin suçluya tevcih edilmiş olması şart değildir. Suçlunun eşine yahut onun kendisi-

[1] CGK 15.7.980 karar 188

[2] Manzini n. 439

[3] 2. C. D. 12.11.936 karar 12505. Köseoğlu m. 51 : (Evvelâ suçlu tarafından davacıya tecavüz edildiği halde suçlu lehine 51 inci maddenin tatbiki yolsuzdur.)

[4] Bu hususta Manzini n. 439

[5] Manzini n. 439

ne yakın bulunduğu ve sevdiği diğer herhangi bir kimseye karşı tevcih edilmiş olabileceği gibi [1] «lehinde insanî hissiyatın uyan-
dığı bir yabancı şahsa karşı da» [2] tevcih edilmiş olabilir.

Mala müteveccih haksız bir taarruzdan mütevellit hiddet te-
siri altında işlenmiş bulunan suçlarda 51 inci maddenin tatbiki
lâzım gelip gelmeyeceği üzerinde durulması gereken bir mesele-
dir. Maddenin yazılışındaki umumî ifade tarzı bu nevi suçlarda
da tahriki kabule müsaittir.

b) Gazap : Ortada sadece haksız ve tahrik edici bir fiilin
bulunması kâfi değildir. Bu fiilden dolayı şahsın gazaba gelmesi
de lâzımdır. Gazap şiddetli bir hiddet manasına gelir.

aa. Psikolojik bakımdan hiddet : Hiddet mefhumu umumiyetle
arizî bir enerji artışı ifade eder. Fizyolojik sahada kendine has
bazı tepkiler uyandırır : Damarlarda şişme, sesde çatlaklık, vecu-
dun atılmak ister gibi bir hareket hazırlığı durumuna geçişi. bazı
güddelerde ifraz arttı mı, kadınlarda süt kesilmesi vesaire. Hid-
det heyecanının az çok tekâmüle uğramış bir his olduğu kabul
edilmektedir. Tegaddi ve kendini koruma duygusuna dayanan
iptidâî hiddet daha ziyade fikrî bir mahiyete doğru tekâmül eder.

Münevver insan ile iptidâî durumunu muhafaza eden insan
arasında hiddeti yenip yenememek bakımından fark vardır. Mü-
nevver insan için basit bir kırgınlık doğurabilecek bir vak'a ip-
tidâî kalmış insan için gazap hali tevlit eder. Bu sebeple bazı suç
hâdiselerinde gayet ufak sebeplerden ağır suçların işlendiği gö-
rülmemektedir.

Eski psikolojiler hiddete «kısa süren delilik» derlerdi. Fakat
hiddeti «akıl maluliyeti» gurubuna ithal edecek olan bu düşünce
ceza hukukunda kabul edilemez. Fakat hiddetin bazı akıl maluli-
yeti hallerinde çok büyük bir şiddet arzettiği doğrudur [1].

bb. Ceza hukuku bakımından hiddet : Haksız tahrikte kanunun
itibare aldığı hiddet «gazap» kelimesinin ifadesine uygun bir şid-
dette olan hiddettir. O halde şiddetli sayılamıyacak bir hiddet
haksız tahrikin unsuru olamaz. Buna mukabil hiddet heyecanı ba-
sit tagayyürlerden daha fazlasına yani hakikî bir patolojik duruma
sebepe olursa artık tahrikten değil « tam veya tam olmayan akıl
maluliyetinden » bahsetmek lâzımdır [3].

[1] Pozzolini n. 141

[2] Majoo m. 51 n. 236

[3] Manzini n. 433

Gazap hali tahrikin bir şartı olduğuna göre 51 inci maddenin tatbikinde bu şartın mevcut olup olmadığını araştırmak lâzımdır. Fakat mahkeme içtihadının tetkikinden bu şartlar aranmadığı neticesine varmak kabildir. (tatbikatta yargıç kanun kurucunun aradığı bu şartı aramamakta ve haksız tahriki mucip bir fiilin mevcut olduğunu kabul edince gazap veya şiddetli elem halinin mevcudiyetini farzetmektedir) [1], Yani haksız veya tahrik edici fiil sabit olmuş ise ona maruz kalanın hiddete veya şiddetli eleme kapılacağı neticesi istihraç edilmekte, fakat bu neticenin hakikaten husule gelip gelmediği araştırılmamaktadır, O halde 51 inci madde hükmüne psikolojik bir hal hakkında kanuni bir karine nazarı ile bakılabilir.

c) Şiddetli elem: Ceza Kanununu cezayı azaltan bu kanuni sebebin tatbikinde tahrikten ileri gelen iki psikolojik hali bir tutmaktadır. Bu iki halden biri evvelce tetkik ettiğimiz «gazap» ikincisi «şiddetli elem» dir.

Haksız bir tahrikden mütevellit şiddetli bir elem tesiri altında suç işlemek hali psikolojik bakımdan imkânsızdır. Bu sebeble kanunun hükmü psikolojik hakikatlere pek uymamaktadır, şöyleki :

Psikolojide elem tabiri ile iki hal işaret edilir. Bunlardan birincisi «haz» mukabili olarak kullanılan elem, ikincisi de his-heycanlardan olan ve keder yeis manalarına yaklaşan elem halidir. Bu her iki manada 51 inci maddedeki «elem» e uymamaktadır. Çünkü elem hali dinamik neticeler doğurmağa müsait bir hal değildir. Sakin ve ruhi kuvvetlerde bir çöküntüyü, psikolojik bir iktidarsızlığı ifade eder. Bu sebeble Carrara «iztirabın lisanı sü-küttür» [2] demişti. Elem halinde bir kimsenin suç işlemesi imkânsızdır. Suç işlenirken bir enerji artışı, hakiki bir hiddetlenme mevcuttur. O halde hiddet halinde suç işlemek mümkünsede sakin bir durum ifade eden elem halinde suç işlemek imkânsızdır.

Elem tabiri ile kanun bilnetice hiddete inkılap eden bir hali kasdetmek istemiştir. Meyhaz kanunun hazırlayıcı çalışmalarından gazap ile şiddetli elem arasındaki farkın haksız tahrikten mütevellit reaksiyonun doğrudan doğruya olup olmamasına istinat ettirildiği anlaşılmaktadır. Hiddet ekseriya suçlunun şahsına tevcih edilmiş bir taarruzdan doğar. Böyle bir halde şahısta en

[1] Pozzolini n. 141

[2] Longo'dan naklen m. 51 n. 7

kuvvetli iç güdüler harekete geçer ve bu neticenin doğması için bir iç çalışma neticesinde teksif edici bir faaliyete ihtiyaç yoktur. Elem ise ekseriya suçlunun sevdiği kimselere veya şeylere karşı vukua gelen taarruzlardan doğar. Böyle hallerde tahrik doğuştan gelen duygulara değil, müktesep duygulara dayanır ve bu halde duyguyu statik heyecana inkılap ettirmek için de dahil bir ruhi faaliyete ihtiyaç vardır [1].

Elem ile gazap arasında bu suretle bir dereceye kadar bir fark mevcut olabilirse de kanunumuzun böyle bir tasnife sadık kalışı onun bu bakımdan tatbik kabiliyetini azaltmaktadır. «şiddetli elem» in de netice itibariyle bir hiddete müncer olması lâzım geleceğine göre, kanunda yalnız haksız bir tahrikten mütevellit gazap tesiri ile suç işleme halinden bahsetmekle iktifa etmek yerinde olurdu [2].

Kanunda «şiddetli elem» tabiri kullanılmaktadır. Bundan maksat hakiki bir heyecan halini işaret etmektir [3]. Her hangi bir elem duygusu «şiddetli» mefhumuna girmez.

Elem yalnız manevi olabilir. Maddi elem (yüze vurulan darbe gibi) sadece tahrik edici fiili teşkil eder [4].

ç) Tahrik neticesinde işlenilen suç: İşlenilmiş olan suç ne olursa olsun tahrik kabul edilebilir mi? Bazı yabancı kanunlar, ezcümle fransız ceza kanunu tahriki umumi bir kaide olarak değil, ancak bazı suçlar için kabul etmiştir.

Bu mesele kanunun hazırlanışı sırasında bahis mevzuu olmuş ve tahrikin ceza kanununun umumi kısmında mı, yoksa eşhasa karşı işlenilen suçlara ait olmak üzere hususi kısmında mı yer alması lâzım geleceği hususunda cereyan eden tartışma sonunda tahriki umumi hükümler arasına almak fikri galip gelmiştir [5]. Bu sebeble 51 inci madde umumi hükümlerden bahseden birinci kipte yer almış bulunmaktadır.

[1] Bu izah şekli hakkında Manzini n. 434

[2] Pozzolini n. 141: (Bu tefrika lüzum yoktur, çünkü hâkimler haksız tahrikin mevcut olduğunu kabul edince gazap ve elemde mevcudiyetini farzetmektedirler. O halde bu ikisi arasındaki farkı araştırmaya ihtiyaç yoktur. Sonra belki de bu tefrik yalnız nazari psikolojide mevcuttur.)

[3] Manzini n. 434

[4] Manzini n. 434

[5] İtalyan Yg. kararı, Manzini'den naklen n. 443 II.

O halde tahrik neticesinde işlenilmiş olan suç ne olursa olsun cezayı azaltıcı sebep tatbik olunabilecektir. Bu sebeple yalnız şahıslara karşı olan cebir ve şiddet fiilleri için değil, şahsi hürriyete, mesken masuniyetine, umumî adaba karşı işlenmiş suçlarla kasden yangın çıkarma [1] tehdit [2] vesaire gibi suçlara da tatbik edilir. Mala karşı işlenmiş bir suç hakkında tahrikin kabulü lâzımdır [3]. Tahrik ve tehdit suçunun birlikte bulunduğu hallerde ortaya bazan tereddütlü bir durum çıkabilir. Kaide tahrikin tehdit fiilinin cezasını azaltacağıdır. Fakat tehdit kasdının bulunmadığı sabit olan hallerde faile ceza verilemez [4].

Tahrik hükmü bütün suçlara ve bu meyanda kabahatlerde tatbik olunur.

Hususi kanunlardaki suçlar hakkında Ceza Kanununun 10 uncu maddesi hükmü cari olacaktır.

Tahrikin tatbiki bakımından tam suç ile teşebbüs halinde kalmış suçlar arasında fark yoktur.

Emirlere ve nizamlara riayetsizlikten mütevellit taksirli suçlarda da tahrik kabul edilebilir. Haksız bir tahrik neticesinde emir ve nizamlara riayet etme vazifesini yerine getiremeyen bir suçlunun tahrikten istifadesine kanuni mani yoktur [5].

Haksız tahrik neticesinde işlenilmiş olan suçun mağdurunun kim olacağı üzerinde durulması gereken meselelerdendir. 51 inci madde tahrik edilmiş suçun mağdurunun tahrik eden kimse olması lâzım geleceğini söylememektedir. Fakat fiilin tahrik edene karşı işlenmesi lâzım geleceği aşikâr gibi gözükmemektedir. Kasdi suçlarda fiilin üçüncü bir şahsa karşı işlenmesi, fiil hiddet esnasında işlenmiş olsa bile kabul edilemeyecek bir haldedir. Çünkü zayıf ve hadisede hiç bir kusuru olmayan bir kimse zararına kendi hiddetini teskin etmek hakkı suçluya verilemez [6].

[1] İtalyan Yg. kararı, Bruno m. 51

[2] İtalyan Yg. kararı, Bruno m. 51

[3] Manzini n. 443 II.

[4] Manzini n. 443 II.

[5] Manzini bu hale şu misali vermektedir (n. 443 II). Bir demir yolu bekçisine küfretmek ve taş atmak suretiyle birkaç çocuk eğlenmektedir. Birgün bekçi kendisi ile eğlenen çocukları görür. Kızgınlık esnasında demiryolu geçidini kapamağı unuttur, tren bir arabaya çarpar. Bekçi tahrik halinden istifade edecektir.

[6] Bu mesele hakkında Manzini n. 443 III.

Eğer fiil üçüncü şahsa karşı kusursuz bir hata yahut diğer bir kaza neticesinde işlenmiş ise, suç failinin 52 inci maddeye müsteniden cezayı azaltıcı tahrik sebebinden istifadesi mümkündür. Zaten 51 inci madde (bu hükmü yalnız kan suçlarına ait kısımda kabul eden meyhaz kanun projesinden farklı olarak) nin umumi kısma alınması sebeplerinden biri de hata neticesinde suç tahrik eden den başka bir kimse aleyhine işleyen kimsenin durumunu bu maddeye ithali temindir [1].

Eğer hata kusurlu ise tahrik hükmü tatbik edilemez, çünkü kendini kendi kusuru ile hiddete kaptırmak ne objektif nede sübjektif bakımından haksız tahrik sayılamaz [2].

Tahrik edici fiil ile bunun neticesinde işlenmiş olan suç arasında bir münasebetin mevcudiyetini kanun sarahaten şart koşturmaktadır. Fakat bu şart tahrik mefhumunda bizatihi mevcuttur. Ancak haksız bir tahrik neticesinde işlenen suça tahrik edilmiş suç denilebilir. O halde tahrik eden fiil ile tahrik edilmiş suç arasında bir illiyet bağı mevcuttur. Bu illiyet bağı nisbeti icap ettirir, çünkü bir sebep ancak iktidarı nisbetinde netice doğurabilir. Eğer suç tahrik eden fiilden daha ağır ise suç sebebinin tahrik olduğu söylenemez. Böyle bir halde tahrik sebep değil, bir vesiledir [3].

d) Tepki müddeti: Kanun haksız bir tahrikten mütevellit gazap veya şiddetli elemin «tesiri altında» suç işlemekten bahsetmektedir. O halde suçun haksız tahrikin tesiri geçmeden evvel işlenmiş olması lâzımdır. Bu tesir ne zaman başlar, ne zaman sona erer? yani tahrikte tepki müddeti nedir? Şahıstan şahısa değişen bir müddetin kronometre ile ölçülmesi imkânsızdır [4]. O halde psikolojik güçlükler göz önünde tutularak (bu halin sıhhat ile ölçülmesine imkan olmadığı) [5] ni kabul etmelidir.

Diğer taraftan tahrik edici fiil ile suçun «filhal» veya buna yakın olması diğer bir psikolojik bilgiye de aykırıdır. Modern psikoloji heyecan mevzuunda yalnız tahrik edici fiilin değil, vukubulmuş bir fiilin sadece hatırlanmasının da bir galeyan hali tevlit edebileceğini kabul etmektedir. Geçmiş bir mevzuun hatırlanması taar-

[1] Manzini n. 443 III.

[2] Manzini n. 443 III.

[3] Manzini n. 443 I.

[4] Bu hususta Pozzolini n. 141; Majno m. 51 n. 237; Florian m. 331 c.

[5] Öner s. 90 IV

ruzun vukua geldiği anda tevliit ettiğinden daha büyük bir hiddet doğurabilir [1]. Ceza kanununun ihzari çalışmalarından şu anlaşılmalıdır. Gazap ve şiddetli elem arasında fark gözetmeye vaz'ı kanunu sevkedem sebeplerin biri de eski bir tahrikten mütevellit suçlarda tahriki kabul edip etmeme hususundaki tereddütleri izale etmek isteğidir [2].

İşte bu mütaleâlara müsteniden yargıtay « 51 inci maddenin tabiki için suçun haksız bir tahrikin husule getirdiği elemin tesiri altında işlenmesi lâzım olup tesir ve elemi mucip olan haksız fiilin suç ile aynı zamanda ika edilmiş bulunmasının şart olmadığına » karar vermiştir [3].

O halde şu neticeye varmak lâzımdır: Tahrik edici fiil ile suç arasında zaman geçmiş olması tahrik sebebinin kabulüne mani değildir. Fakat bu iki vak'a arasında bir zaman geçmiş olması suçun haksız tahrikten gayri bir sebepten neşet etmesi ihtimalini de ortaya atar. Hakim geçmiş zamanın uzunluğu ile hâdisenin diğer şartlarını da araştırarak zaman geçmiş olmasının hiddet veya elemi ortadan kaldırıp kaldırmadığını takdir eder [4]. Hakim takdir hakkı mutlakdır. Fakat sadece zaman geçmiş olmasına dayanarak haksız tahrik hükmünü tatbikten çekinmesi halinde verdiği hüküm « gerekçesiz » sayılarak bozulur, çünkü hakim bu şekilde hareket etmekle kanuna, kanunda mevcut olmayan bir karine ithal etmiş olmaktadır [4].

e) Tahrik ile teammüt arasında psikolojik mukayese: Tahrikin psikolojik esası belirtildikten sonra ortaya bir mesele çıkmaktadır: Teammüt ile işlenen suçlarda tahrik kabul edilebilir mi? Tereddüt tahrik ve teammüdün psikolojik mahiyeti arasında bir tezat bulunduğu kanaatından ileri gelmektedir: Teammütte sürekli ve inatçı bir ruhi hakimiyet müşahade edilir, halbuki heyecan geçicidir ve daha ziyade bir coşkunluk hâdisesidir. O halde teammüt ile adam öldürmenin cezasını tahrikten dolayı indirmeğe imkân yoktur.

Fakat bu düşüncedeki kat'iyet, heyecanlar hakkından evvelce verilen psikolojik bilgiye uymamaktadır. Her ne kadar teammütte suç tasavvuru, düşünme, vasitanın seçilmesi, suç işleme için bir

[1] Manzini n. 485

[2] Manzini n. 485

[3] CGK 19.1.987 e. 1787 k. 175, tem. kar 987 s. 161

[4] Bu hususta Garraud, s. 787 not 10

projenin hazırlanması gibi unsurlardan meydana gelmiş bir hâdise mevcut isede, bütün bu faaliyetin sükunet içinde cereyanı şart değildir. Bu sebeple tahrik edilmiş bir halde bulunan bir kimsede teammüt ile hareket edebilecektir. O halde teammüdün tahrik ile kat'i olarak gayri kabili telif olduğu söylenemez. Fakat eğer teammüt için soğukkanlılık şart olarak kabul edilirse o zaman hakikaten bu iki halin telifi imkânsız hale gelir [1].

Teammüt ile tahrikin bir arada bulunup bulunmayacağı meselesi hakkındaki kanaat, teammüdün sun'i bir müessese olup olmadığı kanaatı ile uygun olarak ele alınmalıdır.

Garafalo'nun bu mesele hakkındaki fikirlerinde büyük hakikat payı vardır: [2] «Bazı katiller adam öldürmenin icra şekilleri ile birbirlerinden tefrik edilirler. Öldürürken tatbik ettikleri işkence, uzun azap çekirme onlarda doğuştan bir vahşetin mevcut olduğunu gösterir. Çünkü normal bir kimse mağdurun yalvarması, ıstırap çekmesi, haykırmasını işiterek vücudunun titrediğini, acıdan kıvrandığını görerek fiile devam edemez. Feci ve sürekli işkence arzusu onlarda acıma duygusunun yokluğunu gösterir. Teammüt kıstası ile en fena katil sayılabilecekleri tefrik etmek imkânsızdır. Katil karakterinin kısa veya uzun süren bir suç işleme fikri ile alakası yoktur. Bilâkis düşünmeğe zaman bulduğu halde tipik suçlu olmayan insanlarda mevcuttur. Bu hale bilhassa failin ağır bir hakarete maruz kalması, kendisinin ve ailesinin hayatını zehirleyen fahiş bir haksızlığa uğraması yahut intikamın kendisi için mukaddes bir vazife olduğuna inandığı hallerde tesadüf edilir. Bazen suç, teammüden işlenmediği hâlde, doğuştan bir vahşetin delili olabilir, bilhassa mağdur tarafından yapılmış bir tahrik hareketi yok ise, hak edilmemiş ve mutlak surette kabulü imkânsız bir taarruz katili normal insanlara yaklaştırır ve böyle bir taarruz ani, suçlarda olduğu gibi teammüden işlenmiş suçlarda da mevcut olabilir. O halde teammüt büyük canileri tefrik eden

[1] Poznolini (n. 141) şu mütalâayı serdetmekte ve teamüt ile tahriki kabili telif bulmaktadır. Teamüdün unsurları kanunda tarif edilmemiştir. Teamüdün esas unsuru ruhtaki soğukkanlılık diye kabul edilirse, gazap ve şiddetli elemle teamüdü telife imkân yoktur. Fakat evvelce söylediğimiz gibi tatbikatta haksız tahrikin vücudu kabul edilince «gazap veya şiddetli elem» mevcut farzedilmekte ve bilfiil mevcut olup olmadığı aranmaktadır. Mademki teamüt haksız tahrikin kabulüne hukukî bakımdan mâni değildir, o halde tahrik ve teamüt bir hâdisede birlikte kabul edilebilir.

[2] Garafalo s. 406, 407

derin psikolojik anormalliğin delili sayılamaz, Hakikî katillerde bazen teammüt bulunmayabildiği gibi, hakikî katil olmayanlarda bazen teammüt bulunabilir. O halde şu neticeye varılmalıdır. Fiilin vahşi bir şekilde işlenmesi ve mağdur tarafından ağır bir hakarete bulunulmamış olması, hakikî katillerden diğerlerini tefrik hususunda, teammüt yerine ikame edilmesi lâzım gelen kıstaslardır».

Garafalo'nun bu fikirleri karşısında teammüt mefhumunun hakikatte gayri mevcut ve sadece kanunda yazılı ve binnetice hâdiselere sun'î olarak tatbik edilen bir unsur olduğu yolundaki kanaat kuvvetlenmektedir. Bu sebeple hakikatta mevcut olmayan bir unsurun tahrik ile kabili telif olup olmadığını araştırmakta bir faide umulamaz.

f. Tahrik ve meşru müdafaa : Tahrik ve meşru müdafaa aynı psikolojik hâdiselere dayanmakla beraber, kanunî hükümler bakımından aralarında esaslı farklar bulunan iki müessesedir. Psikolojik bakımdan meşru müdafaa azamî bir tahrik halidir. Bu sebeple tahrik, meşru müdafaada dahildir, ve meşru müdafaa halinde tahrikten mütevellit hareket müdafaanın unsurlarını teşkil eder.

Meşru müdafaa cezayı kaldıran, tahrik sadece cezayı azaltan bir sebep olduğuna göre meşru müdafaanın kabul edildiği hallerde tahrik hükümlerinin tatbikine imkân yoktur, fakat meşru müdafaa hududunun aşılması (aşırı müdafaa) yani Ceza kanununun 50 inci maddesinde nizama konulan hâdise ile tahrik bir hâdisede birlikte bulunup bulunamayacağı ihtilâf mevzuu olabilir ;

Meşru müdafaa halinde zaruretin tayin ettiği hududu aşanlara ceza verilir. fakat tecavüz bir tahrik mahiyetinde olduğundan verilen bu ceza tahrik sebebi ile azaltılır.

Fakat bu fikrin aksi de ileri sürülmüştür : Aşırı müdafaa, meşru müdafaa sebebinin de bulunmasını icap ettirir, ve aşırı müdafaa fiilinin saikleri meyanına 51 inci maddede yazılı fiilin saikleri de dahildir. Çünkü büyük küçüğü ihtiva eder. O halde aşırı müdafaadan mütevellit cezayı azaltan sebep aynı suç ve aynı şahıs bakımından tahrik ile kabili telif değildir [1].

Bu iki fikir ceza kanunumuzun sistemine daha uygundur, çünkü kanunun 49 uncu maddesinde meşru müdafaayı bir ceza-

[1] Manzini n. 441 I; Bruno m. 51, İtalyan Ygt. kararı : «Aynı suç için hem tahrik ve hem de meşru müdafaa hududunun aşılması kabul edilemez.»

sızlık sebebi saydıktan sonra müdafaa heyecanı ile, korunmanın zaruri kıldığı hududun aşılması ihtimalini düşünerek, bu aşırı hale mahsus olmak üzere ayrı bir hüküm (madde 50) vazetmiştir. Bu sebeple kanunde hususî bir hükme mevzu teşkil eden bir hale aynı zamanda diğer bir hükmün de tatbiki yorum kaidelerine uymaz.

g. Tahrik ve kasdı aşan suçlar : Tahrik ile kasdı aşma halleri bir hâdisede birlikte bulunabilir. Kasdı aşma hali, gayenin aşılması şeklinde kendinigösterir ve fiilin maddî unsurunu ilgilendirir, bu sebeple meselâ (katil kasdı ile olmayan bir müessir fiilden telifi nefis husule gelmesi) halinde 452 ve 51 inci maddelerin birlikte tatbiki mümkündür.

h) Tahrik ve tam olmayan akıl maluliyeti : Tam akıl maluliyeti ile tahrikin birleşmesi halinde cezasızlık sebebi olan akıl maluliyeti, tahriki belîğ eder. Tam olmayan akıl maluliyeti ise tahrik ile birleşebilir. Normal insanlar için kabul edilen tahrikin anormal olanlar için kabul edilmemesinde hiçbir sebep yoktur. Zaten bir kısım tam olmayan akıl maluliyetleri tahrike çok müsait bir durum meydana getirirler.

i) Tahrik ve iştirak : Tahrik mübjektif karakterli, cezayı azaltıcı bir sebeptir [1]. Bu bakımdan ne aslî ve nede fer'i faillere sirayet etmez [2]. Binaenaleyh ortaklardan bazıları hakkında tahriki kabul etmek, bazıları hakkında da kabul etmemekte tenakuz yoktur [3]. Eğer ferî fail taarruza maruz kalmış ise eğer aslı fail bundan tahrik edilmiş olursa yahut aksi cereyan ederse, her ikisi hakkında da tahfif sebebi tatbik olunur, fakat burada tahfif sebebi «sirayet» etmiş değil, her ikisi hakkında da ayrı ayrı tesirler icra etmiştir.

Teşvik veya suç kararını takviye eden bir ortağın bulunması asıl fail hakkında tahriki kabule mani değildir, çünkü aslı fail eğer tahrik edilmeseydi, teşvik veya takviyeye mukavemet edebilirdi ve diğer taraftan tahrik edilmiş olmasına rağmen eğer teşvik veya takviye görmeseydi, suçu işlemeyebilirdi [4].

j. Hususî tahrik halleri : Kanunumuzun sistemi, tahrik meselesini oldukça geniş bir surette ele almağa müsaittir. Kanununun

[1] İtalyan Ygt. kararı Bruno m. 51

[2] bk. Öner s. 90

[3] İtalyan Ygt. kararı Bruno m. 51; Manzini n. 442

[4] Manzini n. 442

umumî hükümleri meyânında ve binnetice bütün suçlara kabili tatbik bir tahrik hükmü (madde 51) yer almakta ve ceza kanununun hususî kısmında bazı suçlar hakkında ayrıca hükümler bulunmaktadır. O halde 10 uncu madde serahatına uyularak, hususî kısımda tahrike dair serahat bulunmayan suçlar için 51 inci maddenin ve serahat bulunan yerlerde de o maddelerin tatbiki icap eder. Fakat bir hâdiseye hem tahrik hakkındaki umumî hüküm ve hem de hususî kısımda yer alan hüküm tatbik edilemez [1]. Kanunumuzda hususî tahrik hükümleri şunlardır :

aa. Zina halinde yakalama: Kanun zina halinde yakalanan kimse ile suç ortağı hakkında işlenecek müessir fiil ve adam öldürme suçları için muayyen kimseler lehine olmak üzere, cezayı azaltıcı bir sebep kabul etmiştir (madde 462). Bu hükmün esası, meselâ kocanın karısını zina halinde yakalaması neticesinde haksız bir tahrik karşısında kalacağı, ve bununda koca üzerinde hiddet ve elem tevhit edeceği düşüncesidir.

Kanun bu hali iuris et de iure bir tahrik hali olarak kabul etmektedir. Bu hükmün kat'i bir manâyı ifade etmesi, ve madde şartları mevcut ise mutlâka tatbiki lâzım gelmesi, bazı hâdiselerde pekde muvafık olamaz. Eşinin zinası ile geçinen dejenere aile tiplerinde, günün birinde diğer bir sebepten dolayı işlenecek adam öldürme fiilinin failine bu maddeden istifade hakkını vermek doğru sayılmaz,

bb. Sövme ve hakarete sebebiyet verme: Kendisine hakaret edilen veya söğülen kimse, bu suçun işlenmesine kendi haksız hareketiyle sebebiyet vermiş ise failin cezası indirilir (madde 485, f. 1). Eğer söğen veya hakaret eden şahıs, hakkında haksız yere şiddet kullanılması neticesinde sövmüş veya hakaret etmiş ise hareketi cezayı müstelzim değildir (madde 485, f. 1).

cc. Diğer hususî tahrik halleri: 461 inci maddenin son fıkrası, 272 inci madde [2] hükümlerinde birer hususî tahrik hali sayılabilir.

[1] İtalyan Ygt. kararı, Bruno m. 51. Tahrik, zina halinde yakalamadan mütevellit cezayı indirici sebep ile kabili telif değildir (zina halinde yakalama daha ağır ve istisnai bir şiddette tahriktir.)

[2] CGK 11.2.935 e. 175 k. 69. kar 935: «Resmî sıfatı ahiz memurlar aleyhine işlenen taarruz ve hakaret suçlarında memur, memuriyet hududunu tecavüz ederek veya keyfi hareketlerle bu suçların işlenmesine sebebiyet verdiği hallerde ceza kanunun 272 inci maddesinin tatbiki icap eder, 51 inci maddenin tatbiki yolsuzdur.»

K. Tahrikin çeşitleri: Kanun iki türlü tahrik kabul etmektedir: ağır tahrik, hafif tahrik.

Bu taksim kanunî bir taksimdir, bu sebeple hâdisede tahrik kabul edilince hangi çeşit tahrik kabul edildiğinin de hükümde gösterilmesi lâzımdır.

Kanun, 51 inci maddenin birinci fıkrasında tahrikin şartlarını göstermiş ve ikinci fıkrasında ağır tahrik halinde cezayı daha fazla indirileceğine dair hüküm vazetmiştir, fakat bu ikinci fıkrada ağır tahrikten ne kastedildiği gösterilmemektedir [1].

Ağır tahrikin ne olduğunun kanunda gösterilmemiş olması, tahrikin ağır veya hafif olması hususunun takdirinin hakime bırakılmasındandır [2]. Tahrikin ağırlığı takdir edilirken yalnız objektif araştırmalara değil, aynı zamanda failin sübjektif ve ruhî durumunda yapılacak araştırmalara da baş vurulacaktır [3].

Tahrikin ağırlığının takdiri davayı gören mahkemeye ait olduğu yolundaki içtihat takarrur etmiş sayılabilirse, hâdiselerin hususiyeti ekseriya yargıtaın murakabesine sebebiyet vermektedir [4].

§ 2. HAYRET

Heyacanların çoğu bir haz veya elemle karışır, fakat haz veya elemden müstakil heyacanalarda vardır: Hayret gibi.

Hayret dikkati muayyen bir şey veya hâdise üzerinde toplar ve bu şek ve hâdisenin hudutları dışında kalan unsurlar ihsas haline geçemezler.

Hayret heyecanındaki fizyolojik tınlama hareketsizliktir, fazla şiddette hayret «donup kalma» neticesini tevhit eder. «İstigrak» hali de bir nevi hayret sayılabilir.

Hayret içinde bulunan da genel bir ruhî duraklama mevcuttur. Duraklamaya karşı reaksiyon anı değildir, bu sebeple hayret az, çok uzayan bir ruh hâdisesidir.

[1] Florian n. 332

[2] CGK 21.9.942 e. 92 k. 93: «Tahrikin hafif veya ağır olduğunun takdiri davayı gören mahkemeye aittir.»

[ ] İtalyan Ygt. kararı Bruno m. 51

[4] bk. CGK 18.5.931, tem. kar. 930-934 s. 138; CGK 5.2.943 e. 11 k. 10

Büyük bir cür'et ile işlenmiş suçlarda, failin suçu, hiç bir mukavemet görmekeizin tamamlayabilmesi, hayrete uğrayanların hareketsizliğinden istifade etmesi şeklinde izah edilebilir.

§ 3. KORKU

a. Fobi: Korku normal bir hâdisedir. Fakat korkunun marazî şekilleride mevcuttur, bunlara fobi denir. Fobilerin normal korkudan ayırt edilmesi «nisbet unsuru» ile mümkün olur. Fobilerde korkuyu doğuran sebep ile şiddeti arasında büyük bir nisbetsizlik görülür, bu nisbetsizlik bazen o kadar büyük olurki korkuya «sebepsiz korku» demek mümkün olur.

Fobi, ona tutulmuş olana musallattır. Şahıs kendini ondan kurtaramaz. Bu kimseler ekseriya korkularının mantıksızlığını idrak ettikleri halde mukavemet kuvvetini kendilerinde bulamazlar.

Bu korkular bazen muayyen bir şey üzerinde toplanır, buna «monophobie» derler, bir kumaş, bir mayi, korku sebebi olabilir, sokaktan, meydandan, yükseğe çıkmaktan, korkanlara tesadüf edilir, bu hal monofobinin bir nevi olan «mekân korkusu» dur.

Marazî korkuların şuur altına itilmiş unsurlara ilgili olduğu umumiyetle kabul edilmektedir. Kendisi hatırlamasa bile, küçükken, yüksek bir yerden düşme korkusu geçirmiş olanın boşluğa bakamaması, meslekte yıpranmış tiren makinistlerinin kazadan korktukları için trene binememeleri gibi hâdiseleri bu suretle izah etmek mümkündür. İdam sahnelerinde bulunmak zorunda kalmış olanların, bir gün kendilerinin de asılacağından marazî bir şekilde korkmaları da bu guruba dahildir.

b. Normal korku muhtelif fizyolojik tınlamalara müncer olan bir heyecandır. Başlıca fizyolojik değişmeler şunlardır; ani dermansızlık, olduğu yere mihlanma, veya aşırı bir enerji ve hareket, söz söyleyememek, kadınlarda süt kesilmesi, ağız kuruması, ter dökme, tüy dikenlenmesi, sararma.

Büyük ve ani korkularda ölüm neticesi husule gelebilir.

Psikolojik değişmeler, korkunun şiddetine bağlıdır. Korkunun en hafif şekli vesvese ile karışık çekingenlik ve en şiddetli şekli de «dehşet» halidir.

Hayret ile korku arasında bazı münasebetler mevcuttur. Bir

çok heyecanlarda olduğu gibi korkuda da evvelâ bir hayret safhası ile başlar.

Korku ihsas alma, bunları hıfzetme, ve hatırlama melekeleri üzerine müessirdir. Korku şahısta aynı zamanda illüzyon ve halisünasyon lar da tevlit eder. Bir kimsenin kendisine taarruz eden şahsın elindeki zararsız bir şeyi, korku neticesinde, tehlikeli bir silâh zannetmesi, insanca hiç veya pek az zararlar neticelenmiş bir tren kazasında bulunan şahsın yüzlerce kişiyi ölmüş olarak vagonların altında gördüğü yolunda şahadette bulunması bu suretle izah olunur.

c. Korku kaide olarak, cezaya müessir değildir. Fakat takdirî bir azaltıcı sebep telâkki edilmesi mümkündür. «Dehşet» hali Ceza Kanununun 48 inci maddesi hükmüne tabidir.

Askerî ceza kanunu (şahsi tehlike korkusu) na cezayı azaltıcı bir değer verilemeyeceğini tasrih etmektedir (As. Ck, m. 46).

§ 4. YEİS

Keder, passif veya aktif bir yeis haline sebep olabilir. Passif yeiste, şahıs çökmüş bir haldedir, az düşünür, hareketsiz ve sessizdir, ancak yavaş sesle konuşur, hareketleri ender ve çok yavaştır. Şahıs dış alemde uzaklaşmış, ayrılmış gididir. «Alâka unsuru» dikkatini kendi dışında cereyan eden hadiseler üzerinde toplamasına mani olur, ihsaslar hafızasında iz bırakmadan kaybolurlar.

Aktif yeisde şahıs hareket halindedir, konuşur, ağlar, haykırır, şikâyet eder, dış alemle ilgisini kesmemiştir, hassasiyette artış ve canlılık görülür, fakat «dikkat» bozulmuş, sathi kalmış, nüfuz kabiliyeti silinmiştir, çünkü dikkatin teksifi için lüzumlu «alâka unsuru» yok olmuştur.

Her iki yeis halindedir dikkatin azalışı, bazan da kayboluşu, şahadet psikolojisi bakımından ehemmiyetlidir.

Yeis halinin «kendi kendini itham» veya başkasına «suç isnadı» ile neticelendiği de görülmüştür. Çünkü her iki yeis halinde de şuurda husule gelen bozulma illüzyon ve halisünasyon lar

tevlit eder. Passif yeisde kendi kendini itham, aktif yeisde başkasına suç istinadına daha fazla tesadüf olunur [1].

İKİNCİ BÖLÜM

İHTİRASLAR

Fikri sahada «sabit fikir» ne ise psikolojik sahada «ihtiras» odur [2]. İhtiras dış alemin yalnız muayyen bir noktasını aydınlatan ve diğer sahalarını karanlıkta bırakan, ruhi melekelerin muayyen bir istikametten ayrılmasına mani olan bir haldir.

İhtiras, şahıs ile dış alem arasındaki rabıtayı bozan bir unsurdur. İhsaslar şahsa yanlış veya diğer unsurlardan tecrit edilmiş olarak vasıl olur.

İhtiras şahsiyeti değiştirir, tanınmaz hale getirir.

İhtirasta devamlılık hakimdir. Heyecanda geçicilik, ihtirasta devamlılık, bunları birbirinden ayırt etmeğe yarar. İhtiras şiddetinin daima heyecan şiddetine üstün olduğu söylenemez. «Tehev-vüren katil» ile «taammüden katil» suçlarında failerin psikolojisinde görülen şiddet farkı buna misaldir. İhtirasta müzminleşme hali görülür. Muvzuu aynı olan bir heyecan ile bir ihtirasın birlikte bulunması imkânsızdır, heyecan bulunan yerde ihtiras olamaz.

İhtirasta bütün psikolojik hayatı kaplama hali gözüktür. Bu yayılma ve hakim olma temayülü ihtirasın «genişlik şiddeti»ni teşkil eder. Bu sebeble (alkolizm, hasislik, mevki hırsı, annelik aşkı, memleket aşkı her zaman ihtiras değildir. Fakat ne zaman bir ferдин bütün enerjisi yalnız bu gayeye sarfedilirse o zaman ihtiras olurlar. Muhteris olan artık muhteris olduğu şey için yaşamğa başlar [3].

Umumiyetle ihtiras temayüllerden doğar, fakat ihtiras ile te-

[1] Altavilla s. 61: Birgün bir kadın yedi yaşındaki çocuğunu öldürdüğünü haber verir, kendi kendini ihbar ederken büyük bir yeis içindedir ve kendinin gayritabiî bir ana olduğunu söylemektedir. Tahkikat sonunda çocuğun bir mürdarilik hastalığına müptela bulunduğu, annesi evde yokken âni olarak öldüğü, ananın çocuğa her zaman gayet büyük bir ihtimamla baktığı ve çocuğun kendisi evde yokken ölmesinden kendini mesul tutup muazzep olduğu ve bunun neticesinde çocuğunu öldürdüğü yolunda kendisinde bir kanaat teşekkül ettiği anlaşılmıştır.

[2] Ribot'nun fikri bk. s. 5; aynı mahiyette Altavilla s. 63

[3] Sarp s. 269

mayül farklı ruh hadiseleridir, bu fark (mahiyet farkı olmayıp, derece farkıdır) [1]. O halde ihtiras üstün ve diğerlerini kendine çeken bir temayüldür.

Her şahısta her ihtiras mevcut olamaz. İhtiras müsait bir ruhi zemin bulmadıkça haricileşemez. Bu sebeble tekrar eden hadiseler bir ihtirastan ziyade itiyat tevliid edebilirler. Bu sebeble ihtiras ile doğuştan gelen ruhi ve bedeni kabiliyetler arasında rabita mevcuttur. O halde ihtirasın doğuşu «istidad» da ihtiyaç gösterir, İhtirasın teşekkülünde doğuştan gelen unsurlara daha fazla yer veren müelliflere tesadüf olunur. Bir müelliflere göre, bu manaya gelmek üzere «insan muhteris doğar».

İhtiras muhakemeye tesir eder, akli faaliyet ve ihtiras birlikte bulunurlar, fakat ihtiras akla üstün gelir ve onu idare eder, istediği istikamete yürütür ve bundan mantıklı olmayan neticeler yani mantıksız hükümler ortaya çıkar. Bu sebeble keyif verici maddelere karşı olan ihtiras, meselâ bunların vücud için faideli olduğu yolunda bir netice çıkarmağa şahsı mecbur eder ve şahıs buna samimi olarak inanmağa başlar, çünkü normal muhakemedeki tenkit hassasını ihtiras susturmuştur. O halde ihtirasta kendini makul ve meşru göstermek isteği vardır.

İhtirasların teşekkülünde içtimai tesirler ihmal edilemez. İhtiras istidadı ancak müsait muhitte netice verebileceğine göre, ihtirasların saklı kalması mümkündür. (Bu sebeble her cemiyetin, her içtimai zümrenin ayrı ayrı ihtirasları vardır [2].

İhtirasların nevileri pek çoktur. Bunlar umumiyetle iki kategoride toplanabilir: Uzvi ihtiraslar, zihni ihtiraslar. Bu tasnif ihtirasların kaynaklarına göre yapılan bir tasniftir. Çünkü bütün ihtiraslar psikolojik bir vakıadan başka bir şey değildir. Diğer taraftan ihtirasların uzvi ve zihni olarak ikiye taksiminde mutlak bir ayrılık aramak doğru değildir. Uzvi bir ihtirasın zihni vasıflar arzemesi mümkündür: sevgi ihtirası gibi. Temamiyle zihni gibi görülen ihtirasların da uzvi reaksiyonlarla karışması da mümkündür [3].

[1] Ongun s. 126; Sarp s. 269

[2] Ongun s. 127

[3] İhtirasların tasnifleri hakkında bk. Ongun s. 130, 131

§ 1. SEVGİ İHTİRASI

Sevgi ihtirası bir obsesyon halinde şahsa hakim olan bir ihtirastır. Obsesyon şuur sahasını daraltır ve bu hadise sevginin esas karakteri olan «inhisar» halini izah eder.

Sevgi ihtirasının patolojik bir hal olup olmadığı, psikoloğlar arasında münakaşa edilmiştir. Bu münakaşanın sevgi ihtirası içinde bulunan suçlular hakkında «akıl maluliyeti» hükümlerinin tatbik edilip edilmeyeceği bakımından ehemmiyeti vardır. Umumiyetle sevgi ihtirasının patolojik bir hal olmadığı ve fakat hususi ve muayyen bir psikolojik durum ifade ettiği fikri kabul edilmektedir. Bu sebeble nasıl «gebelik» bir hastalık değil, fakat muayyen ve hususi vasıflara malik fizyolojik bir hal ise, sevgi ihtirası da bir hastalık değil, muayyen ve hususi vasıflara malik bir psikolojik haldir.

Sevgi ihtirası suç sahasına «inhisar» hassasının doğurduğu «kıskançlık» sebebiyle intikal eder. Kıskançlık şüphe doğurur, aşındırıcı kimyevi bir madde gibi şahsiyeti kemirir, büyük bir kısmını değiştirir. «İhtiraslar» da görülen yanlış muhakeme ve tenkit hassasının kayboluşu kıskançlıkta en vazih misallerini bulur.

Kıskançlık içinde bulunan kimse hadiseleri yanlış değil, doğru olarak idrak eder. Fakat bunların tefsirinden çıkardığı neticeler yanlıştır [1].

Kıskançlık iftira ve adam öldürme suçlarının saikleri arasında yer alır.

Kıskançlık adam öldürme vakalarında ekseriya alkol tesiri ile birlikte gözükür. Bu gibi hallerde kronik alkolizimi diğerlerinden ayırmak lâzımdır. Çünkü kronik alkolizmdeki müzminleşmiş ruhi iktidarsızlık sevgi ihtirasının teşekkülüne müsait bir zemin hazırlayamaz. Kronik alkolizm de, diğerlerine yer vermeyen mustakil bir ihtirastır. Sevgi yüzünden alkole alışanlar ve sevgisini unuttuğu halde alkol içme ihtirasından kendini kurtaramayanlar pek çoktur. Bu izahlara rağmen alkol ve sevgi ihtirasının birlikte tesir icra ettiği hadiselerin az olduğu iddia edilemez.

[1] Altavilla s. 65: Bir tren memuru, bir arkadaşını öldürmeğe teşebbüs etmiş ve sebebi sorulduğu zaman arkadaşının kendisine, bir yolcu kadınla temas ettiğini anlatmış olduğunu ve kadının da karısı olduğunu «hissetmiş» bulunduğunu bildirmiştir.

Sevginin ceza mesuliyetine tesirini şu şekillerde tetkik etmek mümkündür:

a) Anormal suçlularda iki ayrı hale tesadüf edilir. Bazıları başkalarının kendilerine aşık olduğuna inanırlar, bunlara «eroto-man» denir. Ekseriya mukabil cinsten bir kimsenin kendine aşık olduğuna kanidir, fakat aynı cinsten bir şahıs hakkında da bu kanaata sahip olanlara tesadüf edilmiştir, bu hale, «érotomanie homosexuelle» denir.

Suçlunun kendine aşık olduğunu zannettiği kimseler ekseriya tanınmış kimselerdir, devlet adamları, büyük müzisyenler, meşhur avukatlar vesaire gibi. Bu suretle husule gelen yanlış düşünce- nin menbai, tesadüfi bakış veya alelade bir vak'adır, yanlış tefsir ile erotoman bu neticeye ulaşmıştır.

Bu nevi suçlular kendilerine aşık zannettikleri kimseleri izace başlarlar. Telefonla, mektup, çiçek göndermek gibi vasıtalarla hatta mesken masuniyetini ihlal suretiyle suç işlemeğe başlarlar. Kendileri yakalanınca, bütün başına gelenlerin, sevgilisine kavuş- masına mani olanlar işi olduğunu iddia ederler.

Erotoman olmayan anormal suçlulardaki kıskançlık hususi bir tetkike ihtiyaç göstermez. Akıl maluliyeti mefhumunun umumi tetkiki bunların psikolojisi hakkında kâfi bilgi vermektedir [1].

b) Normal suçlularda sevginin, cezaya müessir kanunî sebepler arasına sokulması imkânsızdır. Yalnız sevgi ihtirasının bir kimseyi intihara kadar götürebilecek müstesna bir şiddet arzeden bir ihtiras olması düşünülecek olursa bazı hallerde, bu tesiri nazara almamak güçtür. Hâdiselerin hususiyetleri suçlunun şahsiyeti, kültürü, telâkkileri ve diğer unsurlar tetkik edilerek hüküm vermek yerinde olur.

Bu sebeplerle sevgi ihtirasının takdiri azaltıcı bir sebep sayılması doğrudur. Yargıtay da bu fikirdedir: «Suçlunun iradesi üzerine müessir bir sevginin tevhit ettiği ihtiras saikası ile sevgisini reddeden kadını öldürmesi lehine cezayı azaltan bir hal ve sebep olarak takdir edilmesi hukuk ve ceza prensiplerine aykırı değildir» [2].

[1] Erem, Akıl maluliyeti, Adalet dergisi, 1946

[2] CGK 930 esas 20 karar 20; tem. kar. 938 s. 33

§ 2. NEFRET VE İNTİKAM İHTİRASI

Nefret ihtirası, intikam isteğini doğurması itibariyle suç saikleri arasında yer alır. İntikam isteğinin hiddet heyecanından ileri geldiği ve aralarındaki farkın şiddet farkı olduğu iddia edilmiştir.

Hiddet de, şuur ve muhakemenin ortadan kalkması veya azalması, intikamda ise şuur ve muhakemenin mevcudiyeti bu iki hali birbirinden ayırır. Hiddet bir heyecan, intikam bir ihtirastır.

Hiddette gaye başkasına azap vermek değildir, halbuki intikamın yegâne gayesi budur.

İntikamda gayenin muayyen bir şahıs üzerinde toplanması şart değildir. Hedefsiz yani muayyen bir şahsa değil, bir topluluğa tevcih edilmiş intikamlara, bilhassa intikamın iptidai şekillerinde tesadüf olunur. Ceza Hukukunun tarihçesinde yer alan ayrı kılanların mensupları arasındaki intikam şekli bu nev'e dahildir.

İntikam psikolojik sahada birbirine zıt iki unsurdan teşekkül eder, birincisi taarruza sevkeden, ikincisi düşünceye dayanan, hesaplayan, harekete geçiren unsurdur.

İhtirasların bazıları sonsuz devam eder. bazıları da gayeye ulaşıncaya söner, intikam ihtirası bu sonunculardır.

İntikam ihtirası birçok suç şekillerine girebilir: Adam öldürme, müessir fiil, iftira, kasden yangın çıkartmak suçları ekseriya tesadüf olunan suçlardandır.

İntikam ihtirası anormal suçlarda da mevcuttur ve anormal suçlarda bu ihtiras en feci suçların işlenmesine sebep olur.

İntikam ihtirası sevki ile işlenen suçların bir şekli de « kan gütme»dir. Kan gütme adetine birçok memleketlerde tesadüf olunur. Gronlant sakinleri arasında bir adam öldürülmesi katilin, yahut çocuklarının veya yakın akrabalarından birinin öldürülmesini icabettirir, eğer akrabasından kimse yoksa, komşusu öldürülür [1]. Arap memleketlerinin bir kısmında suçlu yerine cezaya çarpılan kimseler yalnız erkek kardeşler, erkek çocuklardır. Cenup silavlarında kan davası evvelâ babanın. erkek pardeşin, reşit olan erkek evladın üzerinde tesirini gösterir. Kaliforniya civarındaki yerlilerin bazılarında bir katilden en iyi intikam almanın onun

[1] Westermarek C. 1 s. 85

sevdiklerinden birini öldürmek olduğu yolunda bir kaide teessüs etmiştir, Arnavutlukta, Korsikada kan davalarına tesadüf olunur.

Memleketimizde de kan gütme mevcuttur. Nisbeten mahdut bir sahada görülmektedir. Bu işe alet edilenler ekseriya küçüklerdir. Memleketimizde kan gütme adeti ile mücadele hususî bir kanuna mevzu teşkil etmiştir. Bu kanunun tatbiki neticesinde kan gütme saiki ile işlenen suçların azaldığı görülmektedir.